

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: TPA 68/2025 vp, LA 2/2025 vp, TPA 72/2024 vp

Sanaston lausunto Celia-korvausten oikeudenmukaistamista koskevista aloitteista

Sanasto ry, Sanasto rf on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme yli 20 000 kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Suomen tietokirjailijat ry, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Finlands svenska författareförening rf.

Kiitämme mahdollisuudesta lausua sivistysvaliokunnalle tekijöiden saavutettavan kirjallisuuden lainaamista koskevan korvausoikeuden oikeudenmukaistamisesta ja aloitteista TPA 68/2025, LA 2/2025 ja TPA 72/2024.

Sanaston pääviestit

- Kaikilla on oikeus osallistua kirjalliseen kulttuuriin, mutta laajamittaista kirjastotoimintaa **ei tule toteuttaa kirjallisuuden tekijöiden kustannuksella**.
- Vanhentuneen TekL 17 b §:n vuoksi **arvoketju** ei toteudu tekijöiden osalta. Noin 94 % Celian kirjalainoista eli noin **1,3 miljoonaa lainaa vuodessa** jää tekijöille korvaamatta. Kansainvälisessä vertailussa Suomessa käytetään saavutettavan kirjallisuuden palveluja **paljon suhteessa väkilukuun**.
- Saavuttavuuskirjasto Celia valmistaan nykyään kirjallisista teoksista saavutettavia kappaleita ensisijaisesti digitaalisessa muodossa eli e-äänikirjoina ja e-kirjoina, ja asiakkaista jo 95 % lainaa kirjansa verkon välityksellä.
- Korvausoikeus on teknologisen muutoksen seurauksena käytännössä rapautunut: vuonna 2014 korvauksen piirissä oli **92 %** Celian lainoista, vuonna 2020 enää **37 %** ja vuonna 2026 arviolta vain noin **6 %**. Korvausoikeus täytyy rakentaa **teknologia-neutraaliksi** ja vastaamaan kirjallisuuden **tosiasiallista käyttöä**.
- Kannatamme aloitteiden TPA 68/2025 vp, LA 2/2025 vp ja TPA 72/2024 vp esitystä **saattaa tekijöiden korvausoikeus ajan tasalle**. Tekijöiden korvausoikeus (TekL:n 17 b §) on ajantasaistettava lakialoitteessa 2/2025 esitetyn mukaisesti ottamalla **kaikki Celiasta tehdyt e-äänikirja- ja e-kirjalainat korvauksen piiriin**.

Kirjallinen kulttuuri kuuluu kaikille – mutta ei tekijöiden kustannuksella

Kaikilla on yhdenvertainen oikeus nauttia kirjallisuudesta. Sanasto pitää tärkeänä, että lukemisesteiset saavat yhdenvertaisen mahdollisuuden osallistua kirjalliseen kulttuuriin. Tätä tehtävää Saavutettavuuskirjasto Celia toteuttaa lukemisestedirektiivin ja kansallisen Celian toimintaa koskevan lainsäädännön nojalla. Suomessa on myös muita lukemisestedirektiivin mukaisia valtuutettuja yhteisöjä, kuten Näkövammaisten liitto.

Muissa valtuutetuissa yhteisöissä saavutettavien kappaleiden julkaisutoiminta on Celiaan verrattuna erittäin pientä: **valtion erikoiskirjasto tuottaa vuosittain noin kolmasosan suomalaisesta kirjallisuudesta saavutettavaan muotoon**. Celian valikoimassa on tarjolla noin 55 000 teosta, joita voi lainata rajattomasti verkon kautta, sillä toisin kuin yleisten kirjastojen e-lainaamisessa lisenssiehdot eivät rajoita teosten käyttöä millään tavalla.

Celian kaltaista laajamittaista kirjastotoimintaa ei ole vastuullista tai oikeudenmukaista toteuttaa kirjallisuuden tekijöiden kustannuksella. **Tekijöillä on oikeus korvaukseen työnsä hyödyntämisestä**, kuten kaikilla muillakin Celia-kirjaston arvoketjussa.

Tekijänoikeuslaissamme korvausoikeus on kirjallisuuden tekijöiden kannalta jo arvioitu ja katsottu tarpeelliseksi, mutta **korvausoikeutta koskeva pykälä on vanhentunut**.

Sanasto yhtyy aloitteessa TPA 68/2025 vp lausuttuun: ”Kotimaisilla kielillä kirjoittavat kirjailijat ja kääntäjät eivät voi tulla työllään toimeen, jos heidän työtään hyödynnetään jatkuvasti ilmaiseksi ja heidän aikaisemmin oikeutettuja korvauksiaan vähennetään jättämällä päivittämättä teknologisesta kehityksestä ja uusista lukemisen tavoista jälkeenjääneet lakipykälät.”

Lukemisestedirektiivi on teknologianeutraali – Suomi nousee esiin komission arvioinnissa

Euroopan komission lukemisdirektiiviä ja -asetusta koskevassa arvioinnissa¹ ja komission tilaamassa arviointia tukevassa selvityksessä² Suomi nousee Tanskan ja Ruotsin ohella esiin maana, jossa saavutettavan kirjallisuuden palveluilla on paljon käyttäjiä suhteessa väkilukuun: Käyttäjien osuus väestöstä oli selvästi suurempi kuin muissa vertailuun sisällyneissä maissa. Lisäksi useimmissa selvityksessä tarkastelluissa saavutettavan

¹ Report on the review of the Marrakesh Directive 2017/1564 and marrakesh regulation 2017/1563

² Kantar, Visionary Analytics & Olsson & Koskinen Consulting (2023). Study to support the evaluation of Directive (EU) 2017/1564 and of Regulation (EU) 2017/1563, which implement into EU law the Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired, or Otherwise Print Disabled. Final Report. December 2023.

kirjallisuuden palveluissa käyttäjän on osoitettava lukemisesteensä esimerkiksi lääketieteellisellä todistuksella. Suomi mainitaan esimerkkinä käytännöstä, jossa erikoiskirjaston asiakkaaksi liittyminen ei edellytä todistusta lukemisesteestä.

EU:n vaatima tasapaino edunsaajien saaman edun ja oikeudenhaltijoille aiheutuvan haitan välillä ei Suomessa nykyisellään toteudu. Celia-kirjastosta tehtiin **vuonna 2025 yli 1 420 000 kirjalainaa**.³ Vuosittain jo yli miljoonan korvauksetta jäävän lainan merkitystä teosten tekijöille ei voida Suomen kaltaisella pienellä kulttuuri- ja kielialueella pitää vähäisenä. Nykyisen sääntelyn perusteella vuonna 2026 korvauksen piiriin kuuluvien lainojen osalta korvausta maksettaisiin alle 40 000 €, kun taas korvaamatta jäävien lainojen arvo tekijöille vastaisi noin 500 000 €,⁴ joten on myös selvää, ettei nykyisenlaajuista korvausta voida pitää oikeasuhtaisena korvauksena teosten käytöstä. Asiaan on kiinnitetty huomiota myös aloitteessa LA 2/2025, jossa tilannetta tarkastellaan edellisen vuoden luvuilla.

Tanskassa oikeudenhaltijat veivät vuonna 2021 samankaltaisen saavutettavan kirjallisuuden korvattavuutta koskevan tilanteen lautakuntakäsittelyyn ja voittivat sen. Käsittelyssä kiinnitettiin huomiota siihen, että korvauksen pitää seurata todellista käyttöä ja että ”vähäinen haitta” ei tarkoita sitä, että suuri määrä käyttöä voidaan jättää korvaamatta. Tanskassa myös katsottiin, ettei korvaus edellytä konkreettisen taloudellisen vahingon todistamista teoskohtaisesti, ja että jos kyseessä oli kustantajan jo saavutettavana e-ääni- tai e-kirjana julkaisema teos, valtuutetun yhteisön tarjoama versio kilpailee tämän kanssa, jolloin suurempi taloudellinen haitta pitää ottaa huomioon korvauksessa. Nykyään Tanskassa maksetaan saavutettavan kirjallisuuden käytöstä noin 3 miljoonaa euroa vuodessa, tästä summasta puolet tilitetään kirjallisuuden tekijöille.

Sekä Suomessa että Tanskassa korvausjärjestelmän reunaehdot määrittelee sama teknologianeutraali direktiivi – korvausjärjestelmän toteuttaminen kuuluu kansallisen lainsäädännön piiriin. Lukemisestedirektiivi ottaa huomioon saavutettavan kirjallisuuden käytön kaikissa muodoissa: kansallisessa lainsäädännössämme olevat rajaukset ja korvauksen kohdennus vain ääntä tallentamalla tuotettuihin teoksiin (rajaa e-kirjat pois käytön piiristä) eivät perustu direktiiviin.

Lainsäädäntö on päivitettävä vastaamaan kirjallisuuden tosiasiallista käyttöä

Saavutettavan kirjallisuuden ilmaista kirjastokäyttöä ja siitä tekijälle koituvaa haittaa korvataan Suomessa nk. Celia-korvausten muodossa. Nykyisen tekijänoikeuslain 17 b §:ssä

³ Celia, opetus- ja kulttuuriministeriön tilinpäätös 2025.

⁴ Laskelma perustuu edellisenä vuonna Celiasta omalle koneelle ladattujen äänitiedostojen määrään. Omalle koneelle lataaminen on viimeinen vielä korvauksen piirissä oleva lainaustapa Celiassa.

määritelty korvausoikeus ei kuitenkaan vastaa kirjallisuuden tosiasiallista käyttöä tai saataville saattamisen muotoja valtion erikoiskirjastossa Celiassa: pykälän 7 momentissa säädetään tekijän oikeudesta korvaukseen vain silloin, kun pykälässä säädetyn mukaisesti ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoskappale saatetaan lukemisesteisen käytettäväksi siten, että kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun. Kuten myös aloitteissa TPA 68/2025 vp ja LA 2/2025 vp todetaan, tämä jättää suosituimman ja Celianet-palvelussa myös suositelluimman käyttötavan eli suoratoiston verkon tai sovelluksen kautta sekä e-kirjat kokonaan korvauksen ulkopuolelle.

Sanasto haluaa muistuttaa, että lukemisesteisillä tarkoitetaan nykyään näkövammaisten lisäksi myös muita sellaisia henkilöitä, joille tavallisen kirjan lukeminen on vaikeaa tai mahdotonta esimerkiksi sairauden tai vamman vuoksi. Tämän myötä myös käyttäjien tarpeet ovat monipuolistuneet.

Korvausjärjestelmä otettiin Suomessa käyttöön aikana, jolloin CD-levylle tallennettu äänikirja oli näkövammaisten yleisin tapa kuluttaa kirjallisuutta. Teosten käyttötavat ovat viimeisen vuosikymmenen aikana kuitenkin muuttuneet nopeasti saavutettavan kirjallisuuden osalta: tällä hetkellä lukemisesteisten yleisin tapa käyttää rajoituksen nojalla valmistettuja kappaleita on suoratoisto selaimen tai sovelluksen kautta eikä lopullinen kulutustapahtuma enää tarkoita vain fyysistä haltuun jäämistä tai omalle koneelle suuntautuvaa lataustapahtumaa. Lisäksi saavutettavia teoskappaleita lukemisesteisten hyväksi on nykyään mahdollista valmistaa muillakin tavoilla kuin ääntä tallentamalla.

Celiassa CD-äänikirjojen lainaaminen lakkautettiin lopullisesti lokakuussa 2025, ja verkkoasiakkaita on jo 95 % kaikista Celian henkilöasiakkaista.⁵ Celia-kirjastossa asiakkaita on jo vuosien ajan ohjattu vahvasti ei-korvattavan kirjallisuuden käytön pariin.

Kirjallisuuden käyttötapojen muutoksen myötä korvauksen piiriin kuuluvien Celia-lainojen osuus on laskenut ripeästi: Vuonna 2014 kaikista Celian lainoista korvauksen piiriin kuuluvia lainoja oli 92 % kaikista lainoista, vuonna 2020 korvauksen piirissä oli 37 % lainoista. Vuonna 2026 lainoja tehdään Celiasta huomattavasti aikaisempaa isompi määrä, mutta korvaukseen oikeuttaa enää noin 6 % kokonaislainamäärästä.

Kuten aloitteissa TPA 68/2025 vp ja LA 2/2025 vp todetaan, valtaosa kirjallisuuden käytöstä Celiassa jää tällä hetkellä korvaamatta, sillä käyttötapojen muuttuessa korvausjärjestelmä on vanhentunut. Tilanne on epäoikeudenmukainen kirjallisuuden tekijöille, sillä tekijät eivät voi kieltää uusien saavutettavien kappaleiden valmistamista, välittämistä tai levittämistä.

⁵ Celia, opetus- ja kulttuuriministeriön tilinpäätös 2025.

Sanasto kannattaa vahvasti sitä, että Celia-lainoja koskeva korvausoikeus muutetaan vastaamaan teosten tosiasiallista käyttöä siten, että oikeudenhaltijoiden oikeudet kohtuulliseen korvaukseen varmistetaan teoksen käyttötavasta riippumatta.

Sanaston esitys

Sanasto esittää, että tekijänoikeuslain 17 b § muutetaan lakialoitteessa LA 2/2025 vp esitetyllä tavalla. Muutoksen seurauksena kaikki Celiasta tehdyt e-kirja- ja e-äänikirjalainat olisivat korvausoikeuden piirissä riippumatta siitä, käytetäänkö teosta suoratoistona, sovelluksessa vai lataamalla.

Sanasto näkee lakialoitteessa 2/2025 vp esitetyn lainsäädäntöehdotuksen tekijänoikeuslain 17 b §:n uudeksi muotoiluksi **oikeudenmukaisena ratkaisuna**.

”Muutetaan tekijänoikeuslain ([404/1961](#)) 17 b §:n 7 momentti, sellaisena kuin se on laissa [849/2018](#), ja lisätään 17 b §:ään, sellaisena kuin se on laissa 849/2018, uusi 8 momentti seuraavasti:

Tekijällä on oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä, jos 1 momentissa säädetyn mukaisesti ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoksen kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun. Tekijällä on myös oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä, jos 1 momentissa säädetyn mukaisesti Suomessa valmistettu e-kirjan tai e-äänikirjan kappale välitetään tai muuten saatetaan lukemisesteisen saataviin.

Velvollisuutta suorittaa korvausta ei ole, jos valtuutetun yhteisön toimintaa valmistaa kappaleita ja saattaa niitä lukemisesteisen saataviin voidaan pitää kokonaisuudessaan vähäisenä.”

Esitetty muotoilu varmistaa tekijöiden oikeudet kohtuulliseen korvaukseen teoksen käyttötavasta riippumatta ja samalla mahdollistaa muiden valtuutettujen yhteisöjen, kuten Näkövammaisten liiton, pienimuotoisen saavutettaviin kirjoihin liittyvän julkaisutoiminnan jatkumisen ennallaan. Lisäksi se rajaa yksiselitteisesti mm. pistekirjat ja braille-materiaalit korvausoikeuden piiristä. Sanasto pitää muotoilua tasapainoisena ja eri osapuolten näkökulmat huomioivana esityksenä.

Pyydämme sivistysvaliokuntaa kiinnittämään huomiota siihen, että Celiassa tapahtuva kirjallisuuden ilmainen hyödyntäminen on jatkunut vuosia. Kuluvana vuonna yli yhdeksän lainaa kymmenestä jää korvauksen ulkopuolelle. Ilman pikaisia toimia kaikista vuoden 2026 Celia-lainoista tekijöille kertyy korvauksia yhteensä enää alle 40 000 euroa.

Toimenpiteillä on kiire, jotta tekijät eivät menetä jälleen korvauksia koko vuodelta.

Helsingissä 8. päivänä syyskuuta 2026

Niina Vettensola

Toiminnanjohtaja
Sanasto ry, Sanasto rf

